

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXXV.

T. Dvakrat v letu dobivajo učenci spričevala ali sredočbe svoje pridnosti in svojega napredovanja, in nekaj let že si dajo tudi srednje šole (gimnazijske in realske) očitne svedočbe ali letne izveštja (Programme in Jahresberichte); letos so pa celó glavne šole jele po svetu pošiljati slovenske letne sporočila, kar je pač hvale in posneme vredno.

U. Vidil sem tudi jest „letno sporočilo c. k. očitne glavne šole Postojnske“ in po tem posneto „letno sporočilo očitne glavne šole v Črnomlju“, ktero popisuje zgodovino vsako svoje šole.

T. Nekaj so nam že poprej bile prinesle nekatere slovenske šole skorej skrivaj v tiskanih razredbah, razverstitvah, v napredku ali pridnosti svojih učencev in učenk;*) vendar postojnski glavni šoli gre čast, da je sprožila hvale vredno djanje, s katerim se mnogo storiti dá za dom in narod, v prid in blagor šolske mladine in v slavo šole same.

U. V tem je torej postojnska glavna šola drugim v zgled, če prav ni sama izgledna, kakor nektera, ki ravno tako izgleda, kakor ven vidi („izgledajo je ravno tako ponemčeno, kakor: ven vidijo, prednašajo [vortragend t. j. učé], predlog [Vorschlag t. j. nasvet] itd., — je pisal svoje dni Metelko“), in ima razredbo, da se zględujejo nad njo ne le perve in prvotne, male, početne in začetne, glavne in poglavitne, ampak tudi srednje, višje in celó visoke šole!

T. Raji reci: slovenske, slovensko-nemške, nemške, in latinske šole, pa tudi učenci iz devete in enajste šole se ji čudijo. Toda — pisarilo se je o tem že premnogo drugod, in tudi midva toliko opraviva, kolikor žaba pri lešniku!

U. Ali ravno iz tega spoznam, da Slovenec nima zastoj več dobrih pregovorov za nemški „vergebliche Dinge thun“ — namreč: Prazno slamo mlatiti; bob v steno metati; rakom žvižgati itd.

*) Ipavska glavna šola je že vlani navadno povabilo k spraševanju in razredbo učencev in učenk strinila v „letno sporočilo“.

T. Poslednji pregovor je naj bolji: Rakom žvižgati — in čem bolj se jim žvižga, tem večji rakovci so!

U. Pa ne bo vedno tako. Dvigajo se šole po deželi, po kmetih celó, in nekatere čisto slovenske se lepo razcvitajo ter verlo napredujejo.

T. In z njimi napreduje mladina, in z mladino napreduje mladi narod, in svest sem si, da nam bodo vprihodnje prihajale letne sporočila šolske iz vseh krajev naše mile Slovenije ter pravile, kako napreduje narod naš slovenski.

U. Ali bi se ne smelo reči letno spričevalo, očitna svedočba te ali une šole namesti sporočilo?

T. Tudi, ker spričevalo se po nekdanjem stsl. pomenu celó vjema z besedo sporočilo (porok, ponos), kar sem ti že pri drugi priliki povedal. Kakor spričevalo, je tudi sporočilo marsikomu v ponos in v pričo (in parabolam), in marsikaj bi se še dalo o tej reči pisati, vendar pustiva to tvarino!

XXXVI.

U. „Kakor nalasč, tvarine dokaj“ — si unkrat djal, — ali razložil si mi doslej samo nalasč in dokaj, besede „tvarina“ pa še ne.

T. Deblo ali steblo je tvar, in končnica ali obrazilo je -ina. Kej imenitna je ta končnica slovenska. Sploh je slovensčina v obrazilih zeló bogata; v njih se razodeva prečudna moč in gibčnost našega jezika; te prav poznati in sukati je tedaj prva dolžnost slovenskemu pisatelju.

U. Ali deblo tvar samo po sebi kaj pomeni?

T. V novoslovenskem menda ne, v staroslovenskem pa, in sicer je *tvarres*, res creata, iz tvoriti in to iz tvoriti, tvor.

U. V nsl. imamo v tem pomenu stvar, stvarstvo, stvariti, stvarjenje, stvarnik itd.

T. In storiti nam. stvoriti, kakor sicer v mnogih prilikah: že nam. vže, hoja nam. hroja, zagozda nam. zagrozda, srab nam. serab, sraka nam. seraka itd. — V stvariti (creare, facere) se v spet prikaže.

U. Pa je bilo kaj razločka v stsl. med tvoriti in stvoriti, tvariti in stvariti?

T. Pervo jim je bilo nedoveršno, drugo pa doveršno, kakor v briz. spom. grešiti in sgrešiti. Nekteri so celó besedo n a t o r a (natura) razlagati hotli namesti na a t v o r a iz n a t v o r i t i.

U. In kaj pomeni obrazilo — *ina*?

T. Skorej ti ne morem kaj boljšega povedati mimo tega, kar piše Janežič str. 122.: „*ina* se zrašča s samostavniki in pridevniki ter pomenja:

a) mesenino in kože živalske, n. pr. bravina, glavina, govedina, kozletina, svinjina; kozuhovina, kravina;

b) plačila in davke, n. pr. brodnina, cestnina, desetina, dnina, mostnina (mostovina), pisarina, voznina;

c) razne jezike, n. pr. angleščina, češčina, francoščina, greščina, latinščina, nemščina, slovenščina, serbsčina;

d) razne lesovine in druge snovi, n. pr. bukovina, hrastovina, hruščevina, kotlovin, kislina, bojovina, medenina, srebernina, vóščevina, zlatnina.

e) mnogotere druge reči raznega pomena, n. pr. novina, starina, pervina; dolina, planina, ravnina, višina.

U. Pa naj Nmec pové to, kar pové Slovenec tako kratko in krepko!

Pisma dveh slovenskih učiteljev.

Na Pustem polji 10. septembra.

Dragi moj Svetoslave!

Ti tedaj misliš, da dobra plača ne poboljša slabega delavca. Ne zameri pa, če te poprašam: „Nisi le ti iz šole tistega gerškega modrijana, ki je pitno kupico od sebe vergel, ko je vidil dečka z roko vodo zajemati, čes sej kupice treba ni?“ Tudi v sodu ne morem prebivati, kakor Diogenes; pri nas je veliko bolj merzlo, kakor tam, kjer je uni prismodiha svoj sod prekucoval; ali povedati ti moram, da je Diogones to delal iz napa, jaz pa nisem tako častilakoven, in svoje imenitnosti ne stavim na raztergane cape in v slamnato bajto, katero na vseh voglih veter prepihuje. To poslednje pa je v nekterih krajih od besede do besede resnično. V preljubem kraji na Gorenškem prebiva učitelj v takšni palači, kakoršne so znali staviti Slovenci v oni dobi, ko so se bili na Kranjsko preselili; za starinarje bi bila morda posebno imenitna, ali za stanovanje učiteljevo je toliko sposobna, kolikor plajšč iz ličja, kterega so tudi naši prednamci nosili, ko so čede pasli. In vendar ima učitelj lepo hišo na popirji narisano, in slavni gospodje so gledali in občudovali njegovo imenitno stanovanje.